

Příroda pod sněhovou peřinou

Sluňákov

Centrum ekologických aktivit
města Olomouce, o.p.s.

Text: Monika Tošenovská, Monika Vraštilová
Foto: Monika Tošenovská, Jaroslav Vraštil

Příroda se uložila k zimnímu spánku. V posledních letech je zima tak trochu jiná – víc než bílá, bývá taková šedivá. Obloha je většinou zatažená, fouká studený vítr, stromy jsou holé, svěží zelená z přírody zmizela, je sychravo a venku je smutně ticho. Všechno je takové šedé, holé a vlhké. Sem tam se ale z oblohy sesypou bílé vločky nadýchané jako peříčka a vlhký vítr, který leze pod kůži, se změní v mrazivý, který umí vykouzlit křupavou krustu na kalužích, blyštivé rampouchy na okapech a ledové obrázky na oknech. Potom si většina z nás plnými doušky užívá tu bílou nádheru všude na dohled a vydává se na procházky do pohádkově zachumelené přírody, vesele se klouže, bobuje, staví sněhuláky, tvoří andělíčky ve sněhu... Ale co ta naše příroda? Je také ráda, když se zachumlá pod bílou peřinou? Spí pak všechno pod ní a nabírá sílu na jaro nebo je tomu jinak?

Rostliny pod peřinou

Při pohledu na holé stromy a keře vás jistě napadne, že stromy odpočívají. Skutečně je tomu tak, obzvláště u těch listnatých, kterým chybí listy k dýchání a fotosyntéze. Na podzim totiž rozloží zelené barvivo z listů (proto se podzimní listí tak různě zbarví) na živiny, které uloží do kořenů a přes zimu je pomalu čerpají. Jehličnaté stromy se v zimě také zpomalí. Byliny znají různé cesty, jak se se zimou vypořádat. Některé uloží důležité látky do kořene, hlízy či oddenku, zbytek rostliny zimě obětují a na jaře pak znovu vypučí. Takovým říkáme trvalky a jistě jich spoustu znáte – „pampeliškou“ či třeba sněženkou počínaje až po kapradiny a přesličky. Jednoletky (např. slunečnice, jetel, hrách, salát, kukuřice) se se svým krátkým životem před zimou rozloučí a do dalších let ponechají pod půdou ukrytá semena. Mechy a lišejníky umí zimu přečkat pod sněhem, mráz jim nevádí a nerušeně žijí dál. Houby se často stáhnou pod půdu, kůru či jiný živý povrch do podhoubí a až v příhodných podmínkách se zase objeví nad povrchem. Jsou ale i takové, kterým mráz nevádí.

Živočichové pod peřinou

Co ale živočichové? Také se někde ukryjí a odpočívají či dokonce spí? Určitě vás hned napadne medvěd, jezevec, ježek či netopýr, kteří skutečně v zimě spí. Ano, spousta živočichů jsou zimní spáči. Ale víte, že není spáček jako spáček? Někteří jsou skutečně tak líní (nebo spíš „chytří“ a přizpůsobení), že spí skoro celou zimu a po celou tu dobu nejdí. Jsou to třeba svišť, sysel, ježek, plší či netopýři (i když ti se při oteplení mohou probudit, vydat se ven z úkrytu a hledat potravu, kterou většinou nenajdou a zbytečně se tak vysílí). Další spáči jsou trochu čipernější – jakmile se oteplí, probudí se, trochu se protáhnou a třeba i nakrmí. Příkladem mohou být jezevci nebo medvědi. Najdou se i takoví (třeba veverka), kteří prospí pár nejnepříznivějších dnů, ale jinak jsou aktivní a krmí se ze zásob a hledáním potravy.

Další živočichové, kteří se před zimou skrývají, jsou třeba bobr či ondatra – ti se v nepříhodných podmínkách skryjí do svého hradu či nory a tam jsou sice schovaní, ale nespí, krmí se ze svých zásob a odpočívají.

No a kromě známých „chlupáčů“ spí nebo částečně pospává a odpočívá i většina dalších živočichů: ryby odpočívají na dně rybníků, obojživelníci se ke spánku zahrabávají do půdy, pod pařezy či pod kamení, ještěrky a hadi se stulí a „usnou“ v úkrytech pod kamením či větvo-
vím, mnohý hmyz ztuhne ve škvírách v přírodě i lidských obydlích (motýli, sluněčka, zlatoočky), mnozí plži se zavíčkují ve své schránce.

Někteří živočichové se před zimou odeberou ke stálému spánku – tedy zemrou a do dalšího jara zanechají přežít pouze své potomky v podobě vajíček (mnohý hmyz, slimáci...).

A co když nespí?

Ale zdaleka ne celé živočišné osazenstvo přírody v zimě odpočívá a spí. Třeba takové sněžnice (hmyz) zimu přímo milují a radostně poskakují přímo po sněhu. Někteří živočichové se stahují do lidských obydlí, kde jsou dál aktivní – např. mouchy či pavouci. Jiní živočichové se schovají hluboko pod zem, a tak spokojeně dál fungují a krmí se ze zásob – např. mravenci. Hluboko v půdě se to vůbec stále hemží hbitými bezobratlými živočichy. Podobně v potocích zůstává plno aktivních larev vodního hmyzu a ryb. Nahoře po větvích sem tam poskakují a po obloze přeletují mnozí ptáci. Po zemi pobíhají srnci, jeleni, lišky, divočáci, zajáci a mnozí další. Jak to, že jim zima nevádí? Jak se přizpůsobují? Čím se v zimě krmí? Nu, zima jim asi není příliš příjemná. Kožich se jim na zimu sice zahustí, ale mráz se pod něj jistě vloudí. Musí si najít dobré úkryty, je třeba se zahřívát pohybem a dávat si při tom pozor na své nepřátele, často trpí hladem. Je těžké nepozorovaně vystopovat a ulovit kořist, která je obzvláště ostražitá, a chytit ji si žádá spoustu cenné energie. Zrovna tak asi není snadné objevit potravu skrytou pod sněhem, ať už to jsou na podzim spadaná semena stromů či myš zahrabaná pod sněhem a zemí.

Ptáci si musí najít vhodné úkryty, zahřívát se v hejnech nebo čepýřit si peří jako peřinu proti mrazu. Musí být při svém lovu také

▲ Lišaj svlačcový – příklad našeho na zimu odlétajícího motýla
Foto František Šaržik

▼ Sněžnice – příklad hmyzu, který si v zimě přímo lebedí
Foto Pavel Krásenský

velmi ostražití (sovy, dravci), vytloukat potravu skrytou pod kůrou (datel, strakapoud), hledat potravu schovanou v zimní přírodě v podobě různých semen a plodů (sýkory, kosi, pěnkavy, stehlíci...) nebo si potravu ukládat do zásoby a pamatovat si její umístění (sojky).

Někteří ptáci jsou tak „mazaní“, že před zimou uletí. Tady by je trápil mráz, nenajdou svou oblíbenou potravu – hmyz – a nechtějí nebo spíš neumí se krmít ničím jiným. Musí být tedy houževnatí a vytrvalí, zvládnout cestu do dalekých krajín a překonat spoustu nástrah a překážek. Není to tedy asi cesta jednodušší. Mnohým z vás se jistě hned vybaví vlaštovky či čápi, ale takových cestovatelů je mnohem víc – např. také rorýsi, kukačky... A víte, že i třeba takoví havrani jsou stěhovaví? Některá hejna se totiž seberou a zmizí na jih a u nás je nahradí

jejich severští příbuzní. A představte si, že mezi dálkovými cestovateli dokonce v naší přírodě potkáte nejen ptáky, ale i netopýry! Například netopýři pestří a rezaví (některé kolonie) totiž

prokazatelně na zimu mizí na jih a k nám se přesunují kolonie ze severu. Podobně před zimou na jih prchají také některé druhy hmyzu – třeba někteří noční motýli, např. lišaj svlačcový.

❖ **Spojovačka**

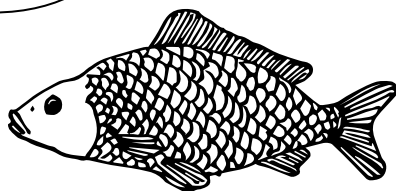
Jak tráví zimu někteří z živočichů? Vyzkoušej, zda jsi četl pozorně!

Vyzkoušej, zda jsi četl pozorně! Spoj obrázek zvířete s popisem, jak tráví zimu.

Žiju
v hradu

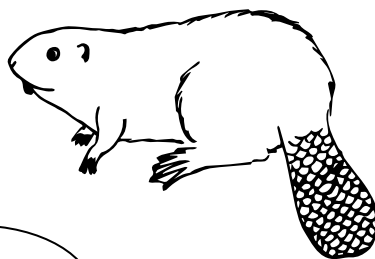
Odlétám
do Afriky

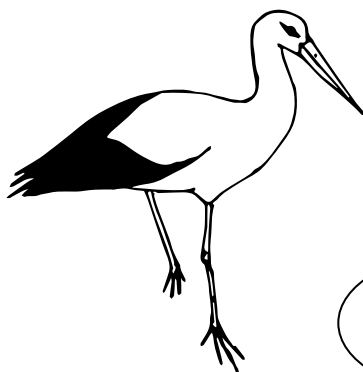
Spím v zemi
pod pařezem

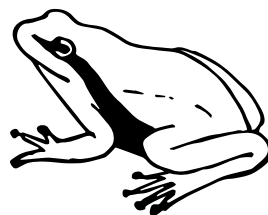
Odpočívám
v bahně
pod vodou

Schovám se
v dutině stromu

Spím v hnízdě
z trávy a listí

Správné řešení najdete na str. 89.

Z předchozího povídání už víme, že spousta živočichů v zimě zůstává aktivních. Nezdá se vám to? Že jste žádného v zimě venku nepotkali? To je dost možné, ale třeba se vám podařilo najít, alespoň nějakou stopu nebo důkaz, že tu opravdu v zimě jsou. Nechají o sobě vědět tím, že se pohybují (otiskem ve sněhu nebo blátě), když hledají potravu (okousané stromy a větvičky, vyklované dutiny, šupiny z šišek, rozlousknuté a děravé oříšky...), když všechno nestráví (trus)...

🔍 Úkol do terénu

Už není na co čekat – dobrodružné hledání a pátrání v zimní přírodě může začít.

Vezměte si s sebou tento pracovní list a pokud se vám podaří některou z pobytových stop najít, zaškrtněte si ji, případně dopište, kde to bylo.

